

ยุติธรรมชุมชน: กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในสังคมไทย

Community Justice: An Alternative Justice Process in Thai Society

สัญญพงศ์ ลิ้มประเสริฐ* สุจินต์ เสนาแพทย์ รัพีพร สายสงวน และ วสิน อุสัน โน

Sanyapong Limprasert* Sujin Sanapath Rapeeporn Saisa-Nguan and Wasin Usanno

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี ประเทศไทย

Faculty of Law, Rangsit University, Pathum Thani, Thailand

*Corresponding author, E-mail: lsanyapong@gmail.com

บทคัดย่อ

สังคมไทยได้นำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมนับแต่อดีต แต่เนื่องจากพลวัตทางสังคมและความจำเป็นในการพัฒนาประเทศและพัฒนากฎหมายให้มีความเจริญไม่ล้าหลังและเพื่อมิให้ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศต่างๆ ที่เข้ามามีบทบาทในสมัยนั้นประเทศไทยจึงต้องรับเอาระบบกฎหมายของประเทศตะวันตกเข้ามาใช้ เป็นเหตุให้แนวคิดกระบวนการยุติธรรมชุมชนถูกลดบทบาทความสำคัญและนำกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมาใช้อย่างเคร่งครัด ซึ่งในภายหลังเป็นสาเหตุให้สังคมไทยต้องประสบกับวิกฤติกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เช่น ปริมาณคดีในกระบวนการยุติธรรมที่มีจำนวนมากทั้งในชั้นพนักงานสอบสวน อัยการ และศาล หรือจำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์มีมากทำให้ผู้ต้องราชทัณฑ์ต้องอยู่อย่างแออัดในเรือนจำ ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านสุขอนามัยผู้ต้องราชทัณฑ์ อีกทั้งกระทรวงยุติธรรมยังต้องเพิ่มอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่และงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดในการดูแลผู้ต้องราชทัณฑ์ นอกจากนี้ยังมีการจับผู้กระทำความผิดผิดคนหรือที่เรียกว่าการจับแพะ ซึ่งผลกระทบจากการนำกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมาใช้อย่างเคร่งครัด ทำให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะกระทรวงยุติธรรมหันมาให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก โดยแนวคิดสำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ได้รับความนิยมคือแนวคิดกระบวนการยุติธรรมชุมชน ซึ่งบทความนี้นำเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน กล่าวได้ว่าการนำยุติธรรมชุมชนเข้ามาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยนั้นถือว่าไม่ใช่เรื่องใหม่แต่ประการใด การนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาใช้เพื่อเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในสังคมไทยนั้น นับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เห็นถึงความสำคัญของประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรม ซึ่งกระทรวงยุติธรรมยังได้คาดหวังว่ายุติธรรมชุมชนสามารถช่วยเหลือประชาชนด้านกระบวนการยุติธรรมในประเด็นการลดภาระค่าใช้จ่ายที่ประชาชน โดยเฉพาะคนยากจนต้องเสียไปในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก นอกจากนี้ยังเป็นกระบวนการในการส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามาดูแลชุมชนของตนเอง ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และเป็นการยื้อนำแนวทางการแก้ปัญหาที่เป็นวิถีชาวบ้านซึ่งเป็นแนวทางที่เสริมสร้างความสมานฉันท์และปรองดองในชุมชนอีกประการหนึ่งด้วย

คำสำคัญ: ยุติธรรมชุมชน กระบวนการยุติธรรมทางเลือก เครือข่ายยุติธรรมชุมชน

Abstract

The idea of community justice has so far been applied to use in the Thai society. However, due to the dynamic change and the need of the development of the nation and its law to prevent Thailand from being colonized by Western nations, Thailand, hence had to automatically accept and replace its legal system with Western legal one. The importance of the community justice concept in prior had been declined. As the result, these were so many negative effects, becoming the problems and obstacles to Thai Justice Processes, such as in the level of inquisitors, public prosecutors, or even court. Congestion in the number of detainees, higher concerned budgets, and false arrest are distinctive examples of such influences. Therefore, community justice might be the best alternative in order to control the society and make it better. Hence, this research aimed to study community justice, particularly on its advantages or positive results to the system. On the other hand, the referred system is optimistically more suitable for the Thai society than Western Law System.

Keywords: *Community justice, Alternative justice process, Community justice network*

1. บทนำ

“กระบวนการยุติธรรม” เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคม เนื่องจากเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นธรรม ความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคม โดยการป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรม การคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การป้องกันแก้ไขข้อพิพาทขัดแย้ง ตลอดจนการคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพของประชาชน และสิทธิมนุษยชน รวมทั้งเป็นกระบวนการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ป้องกัน ชัยยังมีให้มีการกระทำผิด การวินิจฉัยข้อขัดแย้งของบุคคลในสังคมให้ได้รับความเป็นธรรม ตลอดจนวิธีการสำหรับดำเนินการแก่ผู้ที่ได้ฝ่าฝืนกฎหมายให้เกิดการหวาดกลัวต่อความผิดที่ได้กระทำลงไปและไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำ โดยรัฐได้สถาปนาระบบความยุติธรรม โดยรัฐ เช่น การมีตำรวจ อัยการ ตุลาการ มีการสู้คดี และมีทนายความ รวมทั้งมีมาตรการในการลงโทษผู้กระทำผิดที่ชัดเจน ในสังคมไทยนั้นระบบกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญ ได้แก่ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง กระบวนการยุติธรรมทางแรงงาน กระบวนการยุติธรรมในศาลเยาวชน และครอบครัวกลาง เป็นต้น ระบบดังกล่าวเป็นระบบของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยการดำเนินงานเป็นอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในการการอำนวยความยุติธรรมให้กับคนในสังคม กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เป็นกระบวนการในการฟ้องร้องต่อศาล เมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนขึ้น คู่กรณีคนใดคนหนึ่งจะนำประเด็นปัญหาไปฟ้องร้องต่อศาล ให้ช่วยทำหน้าที่ไต่สวนชี้ขาดข้อพิพาท เพื่อชดเชยผู้ถูกกระทำ หรือลงโทษผู้กระทำผิดให้สาสมกับสิ่งที่ได้ทำไป อย่างไรก็ตามมีกระแสวิพากษ์ว่ากระบวนการยุติธรรมในรูปแบบนี้สามารถรักษาความยุติธรรมได้มากน้อยเพียงใด และสามารถอำนวยความยุติธรรมได้ทั่วถึงและมีคุณภาพหรือไม่ ผู้คนที่มีความไม่เท่าเทียมกันในสังคมจะสามารถเข้าถึงและใช้บริการจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักนี้ได้เหมาะสมภาคเป็นธรรมหรือไม่ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ที่มีผลกระทบมาจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักหลายประการ เช่น ปัญหาด้านกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย การบริหารงานยุติธรรม การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

ในสังคมไทยปัญหาที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบมาจากกระบวนการของยุติธรรมกระแสหลักมีหลายประการด้วยกัน เช่น ปัญหาหนี้ทาสลัก จากสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ของกรมราชทัณฑ์ ในปี พ.ศ. 2558 มีผู้ต้องขังจำนวนมากถึง 314,858 ราย แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 269,722 ราย คิดเป็นร้อยละ 85.67 และเพศหญิงจำนวน 45,136 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.33 จากการที่มีผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นส่งผลให้รัฐต้องใช้งบประมาณมากขึ้นในการดูแลผู้ต้องขัง อีกทั้งปริมาณผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดความแออัดในเรือนจำเช่นกัน นอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมีความล่าช้า ค่าใช้จ่ายมาก กล่าวคือมีปัญหาคดีความขึ้นศาลมีปริมาณมาก ในขณะที่จำนวนผู้พิพากษายังคงมีจำนวนเท่าเดิม การฟ้องร้องส่วนใหญ่ใช้เวลาในการพิจารณาคัดสินหลักปี และมากกว่านั้นตามความซับซ้อนของข้อพิพาท ดังนั้นกระบวนการต่างๆ จึงประสบปัญหาเรื่องความล่าช้า ซึ่งแน่นอนว่าย่อมส่งผลถึงค่าใช้จ่ายแฝงที่สูงขึ้นสำหรับผู้เกี่ยวข้องอีกด้วย รวมทั้งปัญหาในประเด็นที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ทั่วถึง และกระบวนการยุติธรรมขาดศักยภาพในการพัฒนา และปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักคือ ปัญหาเรื่องการละเลยเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งตาม พ.ร.บ. ค่าตอบแทนเหยื่อ ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา รวมทั้งปัญหาความเสื่อมสลายของชุมชน ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เพื่อยับยั้งผู้กระทำผิด ป้องกันสังคม และเพื่อแก้แค้นทดแทนต่ออาชญากรรมซึ่งเป็นกรอบทัศนคติที่ให้ความสำคัญต่อผู้กระทำผิดและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมว่ามีความสำคัญสูงสุด ขณะเดียวกันก็ละเลยเหยื่ออาชญากรรมและชุมชนนั้น (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, 2550)

เนื่องจากแนวทางของสภาพสังคมปัจจุบันที่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก อาจไม่สามารถข่มขู่ยับยั้งการกระทำผิดได้อย่างทรงประสิทธิภาพเท่าที่ควร กล่าวคือ แม้ว่ารัฐจากปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้มีประสิทธิภาพที่นำหวาดกลัวเกี่ยวกับบทลงโทษที่รุนแรง หรือการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างเคร่งครัดเพียงใด กระทั่งส่งผลให้เกิดจำนวนคดีจำนวนมากในขั้นตอนต่างๆของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการที่กฎหมายมีบทลงโทษที่รุนแรงและเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติงานด้วยความรวดเร็วเคร่งครัดควรส่งผลให้การกระทำ ความผิดลดลง แต่ในทางตรงกันข้ามการกระทำผิดยังเกิดขึ้นในอัตราที่สูงขึ้นเช่นเดียวกัน ซึ่งนั่นอาจเป็นการด้อยประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก นอกจากนี้ประชาชนมีความต้องการในเรื่องของยุติธรรมชุมชนมากขึ้น เพราะสุดท้ายแล้วหลังจากที่มีการแก้ไขปัญหาคดีความขัดแย้งด้วยกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักสิ้นสุดลง คู่กรณียังต้องกลับมาใช้ชีวิตในชุมชนร่วมกันอย่างมีความบาดหมางจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อไป ซึ่งปัญหาและผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น เริ่มมีการตั้งคำถามอย่างมากมายาวว่าวิธีการของยุติธรรมกระแสหลักนี้เป็นวิธีการที่ดีที่สุด และก่อให้เกิดความยุติธรรมที่คุ้มค่าที่สุดหรือไม่เพียงใด เพื่อไม่ให้ความยุติธรรมมาถึงล่าช้า และสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย รวมถึงเพื่อเปิดทางเลือกให้กับการยุติข้อพิพาทด้วยแนวทางอื่นๆ ที่ไม่ต้องจบลงด้วยการทำร้ายกัน จึงทำให้เกิดแนวคิดในการปฏิรูปความยุติธรรม หรือนำไปสู่การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กล่าวคือ มีการนำกระบวนการทัศน์ใหม่มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม เรียกว่า “กระบวนการยุติธรรมทางเลือก” (Alternatives to Justice) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลอย่างแพร่หลายในต่างประเทศ เป็นกระบวนการยุติธรรมที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาตัวแสดงศาลเป็นหลัก และเปิดโอกาสให้คู่กรณีสามารถหาทางออกร่วมกันได้

กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternatives Justice System) เป็นแนวคิดและมาตรการในการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice) ที่เปิดโอกาสให้หน่วยงาน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประชาชน ชุมชน มีบทบาท และส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง หลักเกณฑ์ กลไกวิธีการ และร่วมปฏิบัติงานในการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม จัดระเบียบชุมชน แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาการกระทำผิดของเด็กเยาวชน การกระทำผิดกฎหมายระดับที่ไม่ซับซ้อนรุนแรง การเยียวยาเสริมพลังเหยื่ออาชญากรรม และแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน โดยการดำเนินการร่วมกับกระบวนการยุติธรรมหลักหรือส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมหลักเพื่อมุ่งสู่ผลลัพธ์สุดท้ายร่วมกันคือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และความสงบสุขสมานฉันท์ของสังคมและความมั่นคงของประเทศชาติเป็นสำคัญ (กิตติพิชัย กิตติรักษ์ และจุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, 2557) ได้สรุปความหมายของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกว่าเป็นแนวทางในการดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมซึ่งมีเป้าประสงค์ที่จะลดการใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ในสังคมไทยกระบวนการยุติธรรมทางเลือกได้ถูกกำหนดให้เป็นแนวทางพัฒนาระบบงานยุติธรรมที่สำคัญของประเทศ โดยปรากฏอยู่ในแผน/นโยบายและกฎหมายที่สำคัญมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) เป็นการส่งเสริมการดำรงชีวิตที่มีความปลอดภัย น่าอยู่ และสงบสุข บนพื้นฐานของความยุติธรรมในสังคม สามารถใช้ชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีความสุขและได้รับการคุ้มครองสิทธิต่างๆ อย่างเป็นธรรม โดย เสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมแบบบูรณาการและบังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกอย่างจริงจัง ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส เด็กและสตรี ป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติด

กล่าวได้ว่าระบบยุติธรรมที่ขาดการหยิ่งลึกลับถึงรากฐานชุมชนจะทำให้การควบคุมอาชญากรรมทุกรูปแบบกระทำได้อย่าง เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมอย่างแท้จริง ในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการพัฒนาแนวทางในกระบวนการยุติธรรมทางเลือกทั้งในรูปแบบก่อนการพิจารณาคดี ระหว่างการพิจารณาคดีและหลังการพิจารณาคดี โดยแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมไทย ได้มีการนำแนวคิดยุติธรรมชุมชน (Community Justice) ซึ่งมีพื้นฐานแนวคิดว่าการที่รัฐได้ใช้อำนาจ ในการควบคุมข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักสามารถแก้ไขปัญหาได้จริง แต่อาจไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรหรือไม่อาจแก้ไขปัญหาได้ทุกกรณี นั้นเพราะว่ารูปแบบการควบคุมของรัฐที่เป็นหนึ่งเดียวและสามารถนำมาใช้กับทุกชุมชน แต่ในความเป็นจริงแต่ละชุมชนย่อมมีความแตกต่างกันทั้งรูปแบบของวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ ดังนั้น จึงเกิดทางเลือกใหม่ของกระบวนการยุติธรรม คือการคืนอำนาจในการแก้ไขปัญหาในชุมชนให้กับคนในชุมชนและชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมกันแสวงหาทางออกของปัญหาโดยรัฐได้ให้การสนับสนุน รวมทั้งการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น (กองพัฒนายุติธรรมชุมชน, 2557)

การดำเนินการ โครงการรองรับการขับเคลื่อนยุติธรรมชุมชนตามยุทธศาสตร์ประเทศ ในการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงความยุติธรรม (Access to Justice) แก่ประชาชน โดยการพัฒนาแนวคิด “ยุติธรรมชุมชน (Community Justice)” ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม ด้วยการสร้าง “เครือข่ายยุติธรรมชุมชน” และการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน ระดับตำบลขึ้น เพื่อช่วยเหลือประชาชนในทางกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม และการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท ตลอดจนการ

เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งด้านกฎหมาย ความยุติธรรม และการช่วยเหลือพึ่งพากันของประชาชนในชุมชน โดยร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมในลักษณะหุ้นส่วนต่อกัน (Partnership) ด้วยการร่วมคิด ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบด้วยกัน "เครือข่ายยุติธรรมชุมชน" นับว่าเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายในการสร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐกับชุมชน ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม สร้างความเป็นธรรมและความสงบสุขในสังคมร่วมกัน โดยภาครัฐจะส่งเสริมการรวมตัวกันของประชาชนในลักษณะเครือข่าย เพื่อทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับภาครัฐในการดำเนินการกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชุมชน และจะส่งเสริมให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งสามารถจัดตั้ง ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ของตนเองขึ้น เพื่อเป็นกลไกในการร่วมกันสรรหาแนวทางที่จะทำให้อาัยรัฐและภาคประชาสังคมร่วมกันสร้างสังคมที่ยุติธรรม โดยภาครัฐมีหน้าที่ในการส่งเสริมให้เครือข่ายมีความเข้มแข็ง โดยได้เกิดการรวมตัวกันจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นในชุมชนและช่องทางในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างรัฐกับประชาชนในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ภาคประชาชน เพื่อช่วยกันผลัดความยุติธรรม และเสริมสร้างความสงบสุขแก่ชุมชนและประเทศต่อไป (กมลชนก คูริยประกิจ, 2554)

บทความนี้นำเสนอแนวคิดเบื้องต้นและทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน ซึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางเลือก รวมทั้งการเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมชุมชน กับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างในแต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

2. รายละเอียด

แนวคิดยุติธรรมชุมชน

ยุติธรรมชุมชนเป็นยุทธศาสตร์เชิงปฏิบัติการในรูปของมาตรการหรือวิธีการหรือกระบวนการที่กระทำให้ชุมชน โดยมีชุมชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการมีส่วนร่วมหรือเป็นหุ้นส่วน และมีภารกิจหลักๆ ในการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมและความไร้ระเบียบของชุมชน แก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการเยียวยาความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรมและสังคินผู้กระทำผิด (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2550) นอกจากนี้ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2550) ได้สรุปนิยามเชิงปฏิบัติการของยุติธรรมชุมชน ว่าเป็นยุทธศาสตร์เชิงปฏิบัติการในรูปของมาตรการ วิธีการ หรือกระบวนการที่กระทำในชุมชนระดับรากหญ้า โดยชุมชนต้องเป็นองค์ประกอบสำคัญในการมีส่วนร่วมหรือเป็นหุ้นส่วน และภารกิจหลักของยุติธรรมชุมชน คือ การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมและความไร้ระเบียบของชุมชน แก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการเชิงสมานฉันท์เยียวยาความรุนแรงที่เกิดอาชญากรรม และรับคืนผู้กระทำผิดกลับสู่ชุมชน ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการมีลักษณะเชิงรุกมากกว่าตั้งรับปัญหาที่ปลายทาง และมีเป้าหมายสำคัญในการสร้างพลังความเข้มแข็งให้ชุมชนรักษาความปลอดภัยอำนวยความสะดวกยุติธรรมระดับชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

เมื่อพิจารณาประโยชน์ที่สังคมไทยจะได้รับจากการนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาใช้ ได้แก่ ประการแรกในด้านการป้องกัน การลดปัญหาอาชญากรรม และความไม่สงบเรียบร้อยในชุมชน ยุติธรรมชุมชนมุ่งเน้นที่การแก้ปัญหาที่สาเหตุ ซึ่งเป็นการดำเนินการในเชิงรุก มีรูปแบบของกระบวนการแก้ปัญหาที่ชัดเจน การแก้ปัญหาไม่จำกัดอยู่ที่การลงโทษเท่านั้น แต่เน้นที่การจูงใจให้ผู้กระทำผิด เกิดความละอาย เกิดความสำนึก และยอมร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นคนดี นอกจากนั้น เป้าหมายหลักของยุติธรรมชุมชนอยู่ที่การทำให้

ชุมชนเกิดความสงบสุข ความสามัคคีและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ดังนั้น กิจกรรมต่างๆ ของยุติธรรมชุมชนจึงรวมถึงกิจกรรมการป้องกันอาชญากรรมและลดความขัดแย้งในชุมชนด้วย ประการต่อมาคือ การแก้ปัญหาอาชญากรรมและความขัดแย้งในชุมชนตรงตามความต้องการของคน ในชุมชน เมื่อคนในชุมชนได้รับผิดชอบปัญหาในชุมชนเองอย่างมีส่วนร่วมในการหาวิธีแก้ไขปัญหาดังนั้นการแก้ปัญหาต่างๆ ย่อมสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน มากกว่าการที่มีหน่วยงานของรัฐมากำหนดและดำเนินการให้ โดยชุมชนเป็นเพียงผู้รับฝ่ายเดียว นอกจากนี้กระบวนการดังกล่าวเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิดให้แก่ชุมชนและผู้เสียหาย เนื่องจากยุติธรรมชุมชนไม่เน้นว่ารัฐเป็นผู้เสียหายจากการกระทำผิด แต่เน้นว่าชุมชนและเหยื่ออาชญากรรมเป็นผู้เสียหายโดยตรง ดังนั้น การแก้ปัญหาอาชญากรรมจึงเน้นให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบต่อการกระทำผิด โดยการเยียวยาความเสียหายให้กับเหยื่ออาชญากรรมและชุมชนโดยตรง

การนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนกลับมาใช้ในประเทศไทย เริ่มขึ้นตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2549-2550 โดยหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชน อาทิ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมคุมประพฤติ กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กชช.) สำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) เป็นต้น โดยได้ดำเนินกิจกรรมหรือโครงการเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนหลายกิจกรรมหรือหลายโครงการ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนความยุติธรรมให้เข้าสู่ประชาชนอย่างแท้จริง ด้วยการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาใช้ปฏิบัติได้จริง

นิยามความหมายของยุติธรรมชุมชน (Community justice)

ด้านนิยามความหมายของยุติธรรมชุมชน ได้มีนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศให้นิยามความหมายไว้อย่างหลากหลาย อาทิ

นิยามความหมายจากนักวิชาการต่างประเทศอย่าง Kurki (อ้างใน ดล บุนนาค, 2554) ให้ความหมายของยุติธรรมชุมชนว่าหมายถึง กระบวนการที่รัฐให้ความสำคัญกับผลกระทบจากอาชญากรรมและการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน เนื่องจากความเสียหายของอาชญากรรมจะส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งต่อผู้เสียหาย ชุมชน และรูปแบบในการดำเนินชีวิต

ขณะที่ American Probation and Parole Association ได้ให้นิยามว่าเป็นแนวทางสำคัญในการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมในชุมชน ตลอดจนการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรม ด้วยวิธีการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกับชุมชนซึ่งจะเกิดการสร้างพลังในการป้องกันชุมชนของตน

การให้ความสำคัญกับหุ้นส่วนของ Ron Earle สอดคล้องกับ Roman and group อ้างถึงใน จูฑารัตน์ เอื้ออานวย (2550) ที่ได้ให้ความหมายของยุติธรรมชุมชนไว้ว่า หมายถึง การส่งเสริมและเปิดโอกาสให้คนที่อาศัยในชุมชนได้เข้ามาเป็นหุ้นส่วนกับชุมชนเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนการเยียวยาความรุนแรงซึ่งเป็นผลกระทบที่เกิดจากปัญหาอาชญากรรม

สำหรับนิยามความหมายยุติธรรมชุมชนจากนักวิชาการในประเทศไทย จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีความสอดคล้องกันแม้นักวิชาการบางท่านได้ให้ความหมายในมิติที่แตกต่างกัน อย่างเช่น

จูฑารัตน์ เอื้ออานวย (2550) ให้ความหมายถึงยุติธรรมชุมชนว่าหมายถึงการเข้ามามีมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดในชุมชน วัตถุประสงค์สำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมคือการร่วมหาทางออกของปัญหาและร่วมหาแนวทางเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดผลพวงในลักษณะดังกล่าวหรือปัญหาความขัดแย้งอื่นๆ เกิดขึ้นในชุมชนสอดคล้องกับ

กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ได้ให้ความหมายยุติธรรมชุมชนว่าหมายถึง กลยุทธ์ที่จะส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ประชาชนตระหนักถึงผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและหมายถึงกลยุทธ์ที่จะส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหา ตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ด้านกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ได้มีแนวคิดต่อยุติธรรมชุมชนว่าหมายถึง การที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมต่อกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยวัตถุประสงค์ของกิจกรรมคือร่วมกันป้องกันชุมชนให้ปราศจากความขัดแย้ง ปัญหาอาชญากรรมและหมายรวมถึงการที่ชุมชนเข้าไปร่วมเป็นส่วนส่วนกับภาครัฐเพื่อดำเนินกิจกรรมในลักษณะดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของยุติธรรมชุมชน

1) สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามาเป็นส่วนส่วนกับภาครัฐในกระบวนการยุติธรรม

2) การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และให้ความรู้กับชุมชนเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และคนในชุมชนเกิดความรู้และสามารถบริหารจัดการต่อความขัดแย้งในชุมชนและอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนในระดับเบื้องต้นหรือสามารถทราบได้ว่าควรจะทำอย่างไรหากเกิดความขัดแย้งในชุมชนและอาชญากรรมขึ้น

3) ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว ประหยัดมีความเท่าเทียมภายใต้กฎหมาย เพื่อความเป็นธรรมในสังคม

4) ลดปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

ลักษณะสำคัญของยุติธรรมชุมชน

1) ยุติธรรมชุมชนเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่หลากหลายในการป้องกันอาชญากรรม ซึ่งชุมชนคือปัจจัยสำคัญในการร่วมกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันอาชญากรรม

2) ยุติธรรมชุมชนมุ่งเป้าสำคัญเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและอำนวยความสะดวกยุติธรรม โดยเน้นผลลัพธ์ที่ชุมชน

3) ยุติธรรมชุมชนมุ่งเน้นการเยียวยาแก้ไข เช่นเดียวกับยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

บทบาทภารกิจของยุติธรรมชุมชน

1) การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมรวมทั้งการจัดระเบียบชุมชน หมายถึง แนวทางเชิงรุกเพื่อยับยั้งมิให้เกิดอาชญากรรมหรือการกระทำผิดเกิดขึ้นในชุมชนซึ่งต่างจากอดีตที่ชุมชนมีบทบาทในการตั้งรับปัญหาเท่านั้น โดยการเข้าหากระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ในทางตรงกันข้ามชุมชนสามารถดำเนินการในเชิงรุกโดยอาศัยเครื่องมือในการควบคุมปัญหาและอาชญากรรมด้วยการจัดระเบียบชุมชน หรือการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันอาชญากรรม อาทิ การให้ความรู้เกี่ยวกับการเฝ้าระวังอาชญากรรม

2) การสร้างความปรองดองและร่วมกันจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การประสานความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้น หรือส่งต่อให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดการความขัดแย้งอย่างสมานฉันท์ รูปแบบการจัดการความขัดแย้ง อาทิ

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (dispute resolution)
2. การประชุมฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพ (victim-offender mediation)
3. การประชุมกลุ่มครอบครัว (family group conferencing)

3) การเยียวยาเสริมพลัง หมายถึง การเยียวยาต่อความเสียหาย โดยอาศัยเครื่องมือการเยียวยาในรูปของกิจกรรมเพื่อจัดความขัดแย้งของผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

4) การให้โอกาสผู้กระทำความผิดกลับสู่ชุมชน หมายถึง การให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการปรับนิสัยและให้โอกาสผู้กระทำความผิดที่ได้รับการพักการลงโทษ การคุมประพฤติ

ความสำคัญของยุติธรรมชุมชน

1) เนื่องจากยุติธรรมชุมชนมีแนวคิดที่ชุมชนคือพื้นที่ที่อาชญากรรมได้เกิดขึ้น ทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ผู้กระทำความผิดอาศัยอยู่ ดังนั้น การศึกษาสภาพของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาจึงเป็นสิ่งสำคัญ

2) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมในกระบวนการที่คนเดิมไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมเท่าที่ควร โดยเฉพาะคนยากจน ฉะนั้น ยุติธรรมชุมชนจึงเอื้อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย

3) การดึงให้ประชาชนหรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในความยุติธรรมเป็นการเสริมและช่วยลดภาระของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

4) เป็นการฟื้นฟูความเป็นชุมชนที่เลือนหายไปให้กลับมามีความสำคัญ รวมทั้งเปิดโอกาสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้นำมาซึ่งความผูกพันของคนในชุมชน เพื่อนำมาซึ่งความสงบสุขในสังคม

ประโยชน์ของยุติธรรมชุมชน

1) ยุติธรรมชุมชนเป็นแนวคิดที่สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เมื่อใดที่ประชาชนเกิดความขัดแย้งหรือเกิดอาชญากรรม ประชาชนสามารถบริหารจัดการกับปัญหาดังกล่าวได้ สามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ

(1) การเกิดความขัดแย้งในระดับพื้นฐาน ประชาชนสามารถใช้วิธีการของยุติธรรมชุมชนอย่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้ามาประนีประนอมความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนลดค่าใช้จ่าย ลดการเสียเวลาและเพิ่มความรุนแรงของปัญหาเมื่อเปรียบเทียบกับการนำความขัดแย้งมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

(2) การเกิดอาชญากรรมขึ้นในชุมชน ประชาชนสามารถบริหารจัดการในเบื้องต้นได้ว่าควรต้องดำเนินการอย่างไรตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากว่าประชาชนจำนวนมากไม่มีความรู้ด้านกฎหมาย ประกอบกับความยากจนไม่มีเงินในการดำเนินคดีอาญา ส่งผลให้ประชาชนเพิกเฉยและยอมรับในผลกระทบจากอาชญากรรม ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสกระทำความผิดซ้ำได้ เพราะยังไม่ได้รับโทษที่จะเป็นการข่มขู่และพัฒนาพฤติกรรมเสียให้เป็นคนที่อยู่ในกรอบและกฎระเบียบของสังคม ดังนั้น แนวคิดยุติธรรมชุมชนสามารถช่วยให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว ประหยัดและเกิดความเท่าเทียมภายใต้กฎหมาย

2) ยุติธรรมชุมชนมุ่งให้เหยื่ออาชญากรรม ชุมชนได้รับการเยียวยาและผู้กระทำความผิดได้รับการฟื้นฟู ไม่ถูกกีดกันออกจากสังคมและชุมชน เนื่องจากว่าเมื่อใดที่ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษตามกระบวนการทางกฎหมายเป็นที่เสร็จสิ้น หรือได้รับการปรับความเข้าใจไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนแล้ว ผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายก็ต้องกลับมาอยู่ในชุมชนร่วมกัน การที่คนในชุมชนยอมรับให้อภัยผู้กระทำความผิดเป็นเสมือนการให้โอกาสผู้กระทำความผิดกลับมามีจุดยืนในชุมชน โอกาสที่จะหวนกลับไปก่ออาชญากรรมซึ่งอาจเกิดได้จากการตีตราการกระทำผิดข่มขู่ลงได้ดังนั้น

ยุติธรรมชุมชนคือแนวทางที่ส่งเสริมความสมานฉันท์ในชุมชนด้วยการฟื้นฟู สงเคราะห์ช่วยเหลือผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับเข้ามาอยู่ในชุมชนได้

3) เสริมสร้างการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เนื่องจากแนวคิดยุติธรรมชุมชนไม่ได้เป็นแนวคิดที่ยกเลิกกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นแนวคิดที่ประสานระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและยุติธรรมชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อเสริมประสิทธิภาพการทำงานของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้เกิดประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมอย่างแท้จริง อย่างเช่นการลดปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก การลดงบประมาณของรัฐ

4) การป้องกันอาชญากรรมในชุมชน อาชญากรรมในชุมชนโดยมากมักเป็นปัญหาการทะเลาะวิวาท ยาเสพติด การลักขโมย การดำเนินงานของยุติธรรมชุมชนอย่างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการเฝ้าระวังอาชญากรรมในชุมชน การให้ความรู้ทางกฎหมาย โทษตามกฎหมายที่จะได้รับหากกระทำความผิดสามารถลดปัญหาอาชญากรรมได้

5) การสร้างชุมชนที่น่าอยู่และความสมานฉันท์ของคนในชุมชน กล่าวคือ การที่ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาด้วยแนวทางที่ปรองดอง เมื่อเกิดปัญหามีการร่วมกันเยียวยาแก้ไขระหว่างคนในชุมชน ย่อมสามารถลดปัญหาความขัดแย้งสร้างสังคมที่สงบสุข อีกทั้งยังเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีของคนในชุมชนอีกประการหนึ่ง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

การมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ

1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปรายบุคคล แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมตามที่มีกฎหมายบัญญัติ หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนตามประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 กล่าวคือ (อรรถพร ชูบำรุง, 2528 : 73-76) ในด้านการเป็นพยานนั้น ประชาชนอาจจะช่วยเหลืองานยุติธรรมในชั้นสอบสวนหรือชั้นดำเนินคดีก็ได้ เช่น เมื่อประชาชนได้รับมอบหมายเรียกให้มาให้ปากคำในชั้นสอบสวนจะไปที่พนักงานสอบสวนหรือศาลก็ตาม ประชาชนก็จะต้องมาซึ่งถือว่าเป็นการช่วยค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีอันจะช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามกฎหมายได้ในที่สุด การมาเป็นพยานหรือให้ถ้อยคำตามความจริงนั้น เป็นเรื่องที่ถูกกฎหมายกำหนดไว้ซึ่งพลเมืองจะต้องปฏิบัติหากฝ่าฝืนก็จะได้รับโทษ กรณีการเป็นผู้ชำนาญพิเศษนั้น ในการดำเนินคดีบางครั้ง จำเป็นต้องอาศัยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านเพื่อช่วยในการวินิจฉัยของศาล ศาลอาจให้บุคคลผู้นั้นเป็นพยานในคดีนั้นๆ ได้ เป็นต้นว่า ตรวจร่างกายหรือจิตของผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือจำเลย ตรวจลายมือทำการทดลองหรือกิจการอย่างอื่นเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดี

ในการแจ้งเหตุความผิดต่อเจ้าหน้าที่นั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การดำเนินคดีจะเริ่มจากตัวผู้เสียหายเองหรือบุคคลอื่นก็ได้ ในกรณีของประชาชนนั้น โดยทั่วไปแล้วหากพบเห็นการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งเป็นภัยต่อส่วนรวมประชาชนก็มีสิทธิที่จะแจ้งให้เจ้าพนักงานดำเนินการเกี่ยวกับการจับกุมผู้กระทำความผิดนั้น โดยทั่วไปแล้วอำนาจในการจับกุมผู้กระทำความผิดนั้นย่อมเป็นของเจ้าพนักงานตามกฎหมาย แต่ในบางกรณีกฎหมายก็

ให้อำนาจแก่ประชาชนที่จะจับกุมผู้อื่นได้ หากเป็นการช่วยเหลือเจ้าพนักงาน ผู้จัดการตามหมายจับและเจ้าพนักงานขอความช่วยเหลือ หรือเป็นกรณีที่ประชาชนผู้นั้นพบการกระทำความผิดซึ่งหน้า

กรณีการช่วยเหลือเจ้าพนักงานนั้น ประชาชนอาจจะช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งมีทั้งกรณีที่กฎหมายกำหนดไว้ ในกรณีนี้หากไม่เข้าช่วยเหลือก็อาจมีความผิดได้ แต่ในบางกรณีไม่ได้มีกฎหมายกำหนดไว้ หากประชาชนประสงค์จะเข้าช่วยเหลือเจ้าพนักงานเพื่อทำการจับกุมผู้กระทำความผิด ก็จำเป็นต้องอาศัยอำนาจในเรื่องการจับกุมกรณีความผิดซึ่งหน้าในส่วนของ การป้องกันตนเองนั้น ประชาชนโดยทั่วไปมีอำนาจที่จะกระทำการป้องกันตนเองได้ และหากไม่เกินสมควรแก่เหตุแล้วย่อมไม่มีความผิดกรณีมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเข้าไปเป็นผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว

(2) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมตามโครงการของส่วนราชการ หมายถึง การที่ประชาชนสมัครใจเข้าร่วมกับโครงการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม ซึ่งเป็นโครงการของส่วนราชการที่มีความรับผิดชอบโดยตรง เช่น โครงการเยาวชนสัมพันธ์ สมาชิกแจ้งข่าวอาชญากรรม ตำรวจบ้าน สายตรวจอาสาสมัคร เป็นต้น ซึ่งถ้าพิจารณาในด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมแล้ว หากให้ประชาชนมีบทบาทในด้านนี้มากเท่าใด ก็จะเกิดผลดีต่อการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมมากขึ้นเท่านั้น หากแต่ปรากฏว่ากิจกรรมโครงการที่เกิดขึ้นนั้นมักเริ่มจากรัฐบาลเป็นหลัก กล่าวคือ เป็นเรื่องของทางราชการเป็นผู้เริ่มต้น นอกจากนี้การมีส่วนร่วมยังไม่ถึงขั้นที่มีการจัดตั้งเป็นสมาคมต่อต้านอาชญากรรมตามหมู่บ้านหรือตามตรอกซอยคังเช่นในประเทศญี่ปุ่นหรือสหรัฐอเมริกา รวมทั้งไม่มีการร่วมมือกันรณรงค์ต่อต้านอาชญากรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2) การมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปองค์การเอกชน องค์การเอกชนในประเทศไทยซึ่งดำเนินกิจกรรมอยู่ในขอบข่ายของการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม โดยการริเริ่มขององค์การนั้นเองมีอยู่หลายองค์การ เช่น สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย สมาคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี มูลนิธิดวงประทีป เป็นต้น การมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ทั้งนี้โดยให้การสงเคราะห์และช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ผู้ต้องขังทั้งในระหว่างต้องโทษและภายหลังพ้นโทษ เช่น การบริจาคอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค วิชาการ การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของผู้ต้องโทษ การเป็นอาสาสมัครคุมประพฤติ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ต้องโทษเหล่านั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุขในสังคมต่อไป

จากที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นการป้องกันอาชญากรรมนับว่าเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคม โดยมากแล้วคนในสังคมเห็นด้วยกับการป้องกันอาชญากรรม เนื่องจากว่าหากมีอาชญากรรมเกิดขึ้นในสังคมแล้วไม่ได้มีเพียงเหยื่อเท่านั้นที่ได้รับผลจากการก่ออาชญากรรม คนอื่นๆ ในสังคมตกเป็นเหยื่อทางอ้อมด้วยเช่นเดียวกัน นั่นเพราะว่าคนเหล่านี้มีความรู้สึกหวาดกลัวต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้น ฉะนั้นการป้องกันอาชญากรรมจึงควรเป็นหน้าที่ของคนในสังคมด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ประชาชนทุกคนจำต้องร่วมมือร่วมใจเพื่อป้องกันอาชญากรรมในทุกด้าน ทั้งเวลา ความคิดเห็น การที่คนในสังคมไม่มีความเห็นอกเห็นใจเข้าใจ และการที่คิดว่าทุกคนเป็นประชาชนที่เหมือนกัน สร้างอุปสรรคใหญ่ในการที่จะทุ่มเทหรือเน้นความพยายามของชุมชนในการป้องกันการกระทำผิด (โสภา ชูพิกุลชัย และคณะ, 2525)

ประชาชนบางกลุ่มในสังคมมีความคิดว่า การที่บุคคลหนึ่งก่ออาชญากรรมนั้นเป็นผลมาจากความยากจน ความคิดเห็นเช่นนี้ก่อให้เกิดแนวโน้มถึงความรับผิดชอบในการที่จะให้ความร่วมมือในการป้องกันอาชญากรรมลดลง

และปล่อยให้เป็นที่หน้าของรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฉะนั้น คนจึงไม่ความจำเป็นต้องเข้าไปร่วมป้องกัน อาชญากรรม แต่ที่จริงแล้วนั้นอาชญากร ไม่มีเพียงแต่คนที่มิฐานะยากจนเท่านั้น ขณะเดียวกันอาชญากรรมหลาย ประเภทที่อาชญากรคือผู้ที่มีสถานะทางสังคมอยู่ในชนชั้นกลางหรือชนชั้นสูง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ แนะนำแนวทางป้องกันอาชญากรรมและให้ทุกคนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม ถือเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งขณะเดียวกัน ต้องคำนึงด้วยว่าแผนการป้องกันอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องและเหมาะสมกับชุมชนนั้นยังไม่เพียงพอ การที่จะควบคุม อาชญากรรมให้ได้ผลขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายประการ ซึ่งจะต้องลดสาเหตุของอาชญากรรม และการเพิ่ม ประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ขณะเดียวกันก็ต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชน และสถาบัน ต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องของความร่วมมือของประชาชนควรได้รับการพัฒนาเพื่อให้ร่วมมือกันมากขึ้น

ประชาชนอาจให้ความร่วมมือในการควบคุมอาชญากรรม ในลักษณะที่แตกต่างกันไป อาทิ การแจ้งข่าว อาชญากรรมให้ตำรวจทราบ การช่วยเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ การเป็นพยานในคดี การป้องกันตนเองไม่ให้ตก เป็นเหยื่ออาชญากรรม หรือจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครแจ้งข่าวอาชญากรรม เป็นต้น ในประเทศที่พัฒนาแล้วได้ตระหนักถึง ความสำคัญในเรื่องความร่วมมือของประชาชนมาก อย่างเช่น ในประเทศแถบยุโรปบางประเทศ มีการบังคับให้ ประชาชนร่วมมือในการควบคุมอาชญากรรมอย่างเข้มงวดกวาดจนถึงกับออกกฎหมายบังคับใช้ อาทิ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมัน ได้ออกกฎหมายว่า ผู้ใดที่อยู่ในเหตุการณ์ที่อาจจะช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์กรรมจาก อาชญากรรมได้แต่ไม่ให้ความช่วยเหลือจะต้องถูกลงโทษ ขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่มี อาชญากรรมมากที่สุดประเทศหนึ่งได้ให้การศึกษาร่วมมือของประชาชนพบว่า ความร่วมมือของประชาชนใน การควบคุมอาชญากรรมยังไม่เพียงพอ มีนักอาชญาวิทยาบางท่านให้ทัศนะไว้ว่า การที่ประชาชนในสหรัฐอเมริกา ไม่ให้ความร่วมมืออย่างจริงจังในการใช้ทรัพยากรชุมชนเพื่อการควบคุมอาชญากรรมนั้นมีผลมาจาก ประการแรก ประชาชนยังไม่ยอมรับว่าตนเองมีส่วนในการทำให้เกิดอาชญากรรม ประชาชนส่วนใหญ่ชอบที่จะอ้างว่าอาชญากรรม เกิดขึ้นเพราะกระบวนการยุติธรรมล้มเหลว ประการที่สอง หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ในชุมชนแนวทางในการ ควบคุมอาชญากรรมที่แตกต่างกัน ขาดการประสานงานกัน จึงขาดประสิทธิภาพในการควบคุมแต่ละกลุ่มก็พยายามที่ จะมีอำนาจเหนือกลุ่มอื่น จึงเกิดความแตกแยกกันขึ้น

สำหรับประเทศไทยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 บัญญัติไว้ว่า “ราษฎรจะจับผู้อื่นมิได้ เว้นแต่จะเข้าอยู่ในเกณฑ์แห่งมาตรา 82 หรือเมื่อผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าและความผิดได้ระบุไว้ในบัญชีท้ายประมวล กฎหมายนี้ด้วย” ซึ่งหมายความว่าโดยหลักแล้วราษฎรหรือประชาชนทั่วไปไม่มีอำนาจจับ เว้นแต่เจ้าหน้าที่ร้องขอให้ ช่วยจับหรือเป็นการที่กระทำความผิดซึ่งหน้า แต่ประชาชนส่วนใหญ่มักไม่สนใจกันเรื่องนี้และมักหลีกเลี่ยง เนื่องจากเห็นว่าเป็นการเสี่ยงภัยอยู่บ้างว่าการกระทำของตนจะชอบหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งที่การกระทำนั้นเป็นการช่วยป้องกัน อาชญากรรม จากประการนี้ประชาชนจึงเห็นว่าการจับกุมผู้กระทำความผิดไม่ใช่หน้าที่ของตนและรวมไปถึงการไม่ร่วมมือ กับเจ้าหน้าที่ ถึงแม้ในบางกรณีซึ่งเจ้าหน้าที่จะขอให้ร่วมมือก็ตาม (อาวษ อธิสุขนันท์, 2541)

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องต่อแนวคิดยุติธรรมชุมชน

อย่างที่ได้อ้างอิงข้างต้นว่าแนวคิดยุติธรรมชุมชน ไม่ได้เป็นแนวคิดที่ยกเลิกกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก แต่อย่างไร ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นแนวคิดที่ประสานระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและยุติทางเลือกด้วย แนวคิดยุติธรรมชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อเสริมประสิทธิภาพการทำงานของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้เกิดประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งหากปัญหาหรืออาชญากรรมใดที่ไม่สามารถใช้แนวคิดยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขได้ กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจะเข้ามามีบทบาทต่อไป ดังนั้น ความสัมพันธ์ทางทฤษฎีต่อแนวคิดยุติธรรมชุมชนจำเป็นต้องกล่าวถึงทฤษฎีของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักด้วยเช่นกัน

1) ทฤษฎีป้องกันหรือทฤษฎีข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence Theory)

ทฤษฎีป้องกันหรือทฤษฎีข่มขู่ยับยั้งเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพของการลงโทษผู้กระทำความผิด สมมติฐานของทฤษฎีคือการลงโทษประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ

(1) อัตราโทษจะต้องมีความรุนแรง (severity of punishment)

(2) การลงโทษหรือการดำเนินการบังคับใช้กฎหมาย การนำผู้กระทำความผิดมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างรวดเร็ว (celerity)

(3) มีความแน่นอนในการลงโทษ certainty)

การป้องกันมี 2 รูปแบบคือ

(1) การป้องกันโดยทั่วไป General Deterrence เป็นการป้องกันเพื่อไม่ให้คนในสังคมก่ออาชญากรรม โดยใช้อิทธิพลของกฎหมายเป็นเครื่องมือป้องกัน

(2) การป้องกันเฉพาะ Specific Deterrence เป็นการป้องกันผู้ที่เคยกระทำความผิดไปแล้วไม่ให้กลับมากระทำความผิดอีก จากทฤษฎีการใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอย่างเคร่งครัดตามทฤษฎีป้องกันหรือทฤษฎีข่มขู่ยับยั้ง พบว่ามีประโยชน์ต่อสังคมเป็นอย่างมากทั้งสามารถป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้กระทำความผิดถูกจับกุมมากขึ้น อาชญากรรมลดจำนวนลง ด้วยเหตุผลว่าคนในสังคมเกรงกลัวต่ออาภรณ์ภัยของกฎหมายที่เป็นไปในลักษณะของการข่มขู่และยับยั้งด้วยบทลงโทษที่รุนแรงและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติของกฎหมายในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 ได้บัญญัติบทลงโทษไว้ 5 ประการ ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ หรือริบทรัพย์สิน

ความสัมพันธ์ทางทฤษฎีป้องกันหรือทฤษฎีข่มขู่ยับยั้งต่อแนวคิดยุติธรรมชุมชนสามารถจำแนกได้ 2 ประการ ดังนี้

1) การมุ่งใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอย่างเคร่งครัดตามทฤษฎีป้องกันหรือทฤษฎีข่มขู่ยับยั้ง ด้วยแนวทางการบัญญัติกฎหมายให้มีประสิทธิภาพในการข่มขู่ยับยั้ง มีการจับกุมผู้กระทำความผิดได้จริง กฎหมายมีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับช่วงเวลาในแต่ละบริบทของสังคมและอัตราโทษที่จะลงกับผู้กระทำความผิดมีบทรุนแรงสามารถปราบปรามอาชญากรรมได้เป็นอย่างดี แต่ในทางตรงกันข้ามผลกระทบอย่างที่ได้กล่าวข้างต้นอาจเกิดขึ้นได้เช่นกัน จึงส่งผลให้ต้องมีการนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาปรับใช้

2) การนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาปรับใช้ควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก สามารถเสริมประสิทธิภาพการทำงานของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นและลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการนำกระบวนการยุติธรรมมาใช้อย่างเคร่งครัด แต่อย่างไรก็ตามอาชญากรรมบางประเภทหรือปัญหาความ

ขัดแย้งบางประการอาจไม่สามารถยุติด้วยวิธีการตามแนวคิดยุติธรรมชุมชน ฉะนั้น กระบวนการ นอกจากนี้อาจสังคมนุ่มงำใจแนวคิดยุติธรรมชุมชนและลดความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักลง แนวโน้มของการก่ออาชญากรรมที่รุนแรงย่อมมีโอกาสเกิดขึ้นในอัตราสูงขึ้น

2) ทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชน Community empowerment and participation

ทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชนให้ความสำคัญกับปัจจัย 3 ประการดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมของประชาชน

(2) การทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับประชาชน

(3) การสร้างความพึงพอใจ ความน่าเชื่อถือและการเข้าใจบทบาทของประชาชนและหน่วยงานใน

กระบวนการยุติธรรม

สมมติฐานของทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ อาชญากรรมสามารถจัดออกจากสังคมหรือลดระดับความรุนแรงและความถี่ในการเกิดอาชญากรรมด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมร่วมกับภาครัฐ นอกจากนี้การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนบ้านสามารถเป็นอีกวิธีการในการร่วมกันป้องกันอาชญากรรมได้เช่นกัน

ความสัมพันธ์ทางทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อแนวคิดยุติธรรมชุมชนมีความสัมพันธ์ในหลายมิติ ดังนี้

(1) การส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนหรือความเป็นเจ้าของชุมชน เมื่อใดที่คนในชุมชนเกิดความรู้สึกว่าตนคือเจ้าของชุมชนสามารถเป็นแรงผลักดันให้เกิดความรับผิดชอบต่อชุมชนด้วยการไม่ประพฤตินอกกรอบระเบียบหรือฝ่าฝืนกฎหมาย เพราะนั้นย่อมนำมาสู่ปัญหาภายในชุมชน

อนึ่ง การที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลชุมชนสามารถช่วยลดอาชญากรรมในชุมชนได้ซึ่งถือเป็นประโยชน์ทางตรงของการเฝ้าระวังอาชญากรรมตามแนวทางการดำเนินของแนวคิดยุติธรรมชุมชนการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจำเป็นต้องอาศัยการส่งเสริมจากภาครัฐ

(2) การทำงานร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ กล่าวคือ การทำงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐควรเป็นไปในลักษณะการสอดประสานการทำงานหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนในชุมชน ถึงภูมิหลังของชุมชนเพื่อให้เจ้าหน้าที่เข้าใจชุมชนและต่อเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมให้คนเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน อีกทั้งการทำงานร่วมกันนี้ประชาชนจะได้รับประโยชน์ในการเรียนรู้เชิงปฏิบัติเพื่อรับมือกับอาชญากรรมและการอำนวยความสะดวกเพื่อดูแลชุมชนของตนเอง

(3) ทฤษฎีพันธะทางสังคม Social Bonding Theory ของทราวิส เฮอร์ซิก

ทฤษฎีพันธะทางสังคมเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับความผูกพันทางสังคมระหว่างบุคคลหนึ่งมีต่ออีกบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลอื่น ฉะนั้น บุคคลใดที่มีความผูกพันทางสังคมในระดับที่สูงโอกาสที่จะสร้างปัญหาให้กับสังคมย่อมอยู่ในระดับที่ต่ำ กล่าวคือ หากคนในชุมชนมีความผูกพันต่อกันและมีความผูกพันต่อชุมชนที่ตนอยู่อาศัย ย่อมไม่อยากจะให้ของตนเกิดความขัดแย้งขึ้น ความผูกพันนี้จะช่วยช่วยสร้างชุมชนที่น่าอยู่และความสมานฉันท์ของคนในชุมชนได้ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของทฤษฎีพันธะทางสังคมที่ว่า พฤติกรรมอาชญากรรมคือผลลัพธ์จากการที่พันธะหรือความผูกพันที่บุคคลมีต่อสังคมถูกทำลายลงหรือลดน้อยลง

เฮอร์ซึ แบ่งประเภทความผูกพันทางสังคมหรือที่เรียกว่าพันธะทางสังคมตามทฤษฎีพันธะทางสังคม ออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งมีความสอดคล้องกับยุติธรรมชุมชน ดังนี้

1) ความผูกพัน (Attachment) คือ องค์ประกอบความผูกพันทางด้านรู้สึก อารมณ์ การที่คนในชุมชนมีความผูกพัน รักใคร่กับคนในชุมชนจะเป็นข้อผูกพันในการควบคุมตนเองไม่ให้มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมผิดไปจากที่ชุมชนวางกรอบหรือการฝ่าฝืนกฎหมาย

2) ข้อผูกมัด (Commitment) คือ องค์ประกอบความผูกพันทางการมีเหตุมีผล เนื่องจากปกติแล้วแต่ละคนย่อมอยากที่จะมีชีวิตที่สงบสุข ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเร้าที่จะกระตุ้นให้เกิดการกระทำความผิดหรือการประพฤติตนเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคม เพราะไม่มีบุคคลใดที่อยากสูญเสียความสำเร็จในชีวิต ฉะนั้น ข้อผูกมัดนี้จึงเป็นพันธะที่ช่วยสร้างเหตุผลในการตัดสินใจปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง หากเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในชุมชน

3) การเข้าร่วม (Involvement) คือ องค์ประกอบความผูกพันทางการมีกิจกรรมร่วมกับครอบครัวหรือชุมชน กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นช่วยสร้างความผูกพันรักใคร่ระหว่างคนในครอบครัวหรือชุมชน ความผูกพันดังกล่าวเป็นเงื่อนไขให้แต่ละคนดำเนินชีวิตอยู่ในบรรทัดฐานของสังคมเช่นกัน

4) ความเชื่อ (Belief) คือ องค์ประกอบความผูกพันทางด้านจิตใจหรือจริยธรรม การที่คนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อกัน ความขัดแย้งย่อมไม่อาจเกิดขึ้น ซึ่งนั่นจะช่วยให้ชุมชนสงบสุขมีความน่าอยู่มากขึ้นตามแนวทางของยุติธรรมชุมชน

ความสัมพันธ์ของทฤษฎีพันธะทางสังคมและแนวคิดยุติธรรมชุมชนมีความสัมพันธ์ในมิติของคนในชุมชนที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนได้ เช่น การทะเลาะวิวาท ปัญหายาเสพติด แต่หากคนในชุมชนมีพันธะต่อกันหรือมีความผูกพันต่อกันในระดับที่สูง แนวโน้มว่าโอกาสที่คนในชุมชนจะสร้างปัญหาให้กับคนในชุมชนและชุมชนย่อมอยู่ในระดับที่ต่ำ

จากทฤษฎีทั้ง 3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่า กระบวนการยุติธรรมชุมชนได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ คือ ในประเด็นแนวคิดการป้องกัน เป็นการสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนทั่วทั้งประเทศ โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม นับว่าเป็นหัวใจความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม เนื่องจาก การป้องกันอาชญากรรมของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน สามารถทำให้เกิดความสงบสุขขึ้นในชุมชน การดำเนินงานดังกล่าวเป็นการดำเนินงานโดยคนในชุมชน มีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผลในสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะพัฒนาและปรับปรุงไปสู่สิ่งที่ทำให้ชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชาชนคือกลุ่มคนที่รู้จักชุมชนของตนดีที่สุด ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทางประชากร รวมทั้งพื้นฐานด้านสังคม วัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมชุมชน ยังรวมถึงการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การที่ภาครัฐเข้ามาให้ความรู้ในการป้องกันอาชญากรรม การแจ้งข้อมูล เบาะแส การเฝ้าระวังอาชญากรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญอย่างมากในการรักษาความสงบในชุมชน รวมทั้งยังเป็นการช่วยเสริมให้กระบวนการยุติธรรมประสบผลสำเร็จอีกด้วยในการลดอาชญากรรมในพื้นที่

ความแตกต่างระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและยุติธรรมชุมชน

ความแตกต่างระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและกระบวนการยุติธรรมชุมชน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและยุติธรรมชุมชน

ลำดับ	พื้นฐานแนวคิด	กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก	แนวคิดยุติธรรมชุมชน
1	แนวคิดพื้นฐานทั่วไป	รัฐคือเจ้าของอำนาจและมุ่งใช้อำนาจในการบังคับใช้กฎหมายควบคุมมิให้เกิดการกระทำความผิด เพื่อควบคุมความสงบเรียบร้อยของสังคม	รัฐไม่ใช่เจ้าของอำนาจในการควบคุมสังคม แต่รัฐและประชาชนต่างเป็นหุ้นส่วน ในการรักษาความสงบของสังคม
2	การอำนวยความสะดวกยุติธรรม	ใช้กระบวนการทัศนัยในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางอาญา Criminal Justice โดยมีหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมอย่าง ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์และคุมประพฤติทำหน้าที่ขับเคลื่อนกลไกในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม	ใช้กระบวนการทัศนัยในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมภายใต้กรอบความเป็นธรรมหรือความยุติธรรมทางสังคม Social Justice โดยมีประชาชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรมอย่างเช่นเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการอำนวยความสะดวกยุติธรรม
3	พื้นที่การอำนวยความสะดวกยุติธรรม	การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยจะอยู่ในพื้นที่ของภาครัฐ ครอบคลุมทั้งประเทศ	การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ใช้พื้นที่ของชุมชนที่เกิดปัญหาขึ้น
4	ที่มาของรูปแบบในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม	ระเบียบ กฎเกณฑ์ การดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมเป็นการกำหนดโดยรัฐภายใต้กฎหมาย	ระเบียบ กฎเกณฑ์ การดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมเป็นการกำหนดร่วมกันของคนในชุมชน
5	การดำเนินการในทางปฏิบัติ	การอำนวยความสะดวกยุติธรรมยึดหลักตามขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ดังนั้น ลักษณะกระบวนการดำเนินงานจึงเป็นไปในรูปแบบเชิงคดี (Case-processing)	การอำนวยความสะดวกยุติธรรมยึดหลักการมีส่วนร่วมและการเป็นหุ้นส่วนของประชาชนกับรัฐ ฉะนั้นลักษณะกระบวนการดำเนินงานจึงเน้นที่การแก้ปัญหา (Problem-solving) ที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม
6	รูปแบบการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม	สืบเนื่องจากรัฐคือเจ้าของอำนาจซึ่งการดำเนินการของรัฐมุ่งถึงประโยชน์สูงสุดของคือประชาชน ส่งผลให้รูปแบบการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมเป็นการต่อสู้เพื่อเอาชนะระหว่างผู้กระทำผิดและรัฐ	แนวทางการแก้ไขปัญหาคือการมุ่งเยียวยาความเสียหายระหว่างชุมชน รัฐ ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ดังนั้นรูปแบบการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมจะเน้นการหาทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับและให้ความสำคัญกับผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
7	การให้ความสำคัญกับประชาชน	ประชาชนมีความสำคัญในฐานะของเหยื่ออาชญากรรม ที่รอรับการเยียวยาจากรัฐ ในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ	ประชาชนมีความสำคัญใน 2 กรณี 1. ในฐานะของเหยื่ออาชญากรรมที่จะได้รับการเยียวยาจากชุมชน คนในชุมชน ผู้กระทำความผิดและรัฐ 2. ในฐานะหุ้นส่วนกับภาครัฐในการสอดส่องและป้องกันชุมชน ไม่ให้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ

3. บทสรุป

การนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยไม่ใช่เรื่องใหม่แต่ประการใด อดีตประเทศไทยได้นำแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาใช้อย่างแพร่หลาย แต่เนื่องด้วยเหตุผลการพัฒนาประเทศและพัฒนากฎหมายในอดีต เพื่อให้ประเทศไทยมีความเจริญไม่ล้าหลังและเพื่อมิให้ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของต่างประเทศที่เข้ามามีบทบาทในสมัยนั้น ประเทศไทยจึงต้องปฏิรูปกฎหมายและรับเอาระบบกฎหมายของประเทศตะวันตกเข้ามาใช้ ส่งผลให้แนวคิดยุติธรรมชุมชนถูกลดบทบาทความสำคัญ แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปประกอบกับผลกระทบต่างๆ

ของการใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเป็นสำคัญ ส่งผลให้แนวคิดยุติธรรมชุมชนจึงกลับมาเป็นบทบาทสำคัญและถูกให้ความสนใจอีกครั้ง กระบวนการยุติธรรมในฐานะที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ และความมั่นคงของชาติด้วยภารกิจต่างๆมากมาย เช่น การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม การลดข้อพิพาทและความขัดแย้งต่างๆ การอำนวยความสะดวกยุติธรรม รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จึงจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งการนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาแก้ไขปัญหอาชญากรรมในสังคมไทย เป็นการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนทั้งในส่วนของนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐและภาคประชาชนในการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน เครือข่ายชุมชน รวมทั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน มีแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานอย่างไรให้เกิดความยั่งยืน และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

4. เอกสารอ้างอิง

- กมลชนก ศุริยประกิจ. (2554). สารนิพนธ์เรื่องความคาดหวังของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนต่อการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร. สาขาการบริหารงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.(2557). (ร่าง) คู่มือการบริหารศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล.
- กองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2557). รายงานการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานสำนักงานยุติธรรมจังหวัดประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2557). แนวทางการศึกษาสุวิชากฎหมายอาญาและอาญาวิทยาชั้นสูง Advance criminal law and criminology พิมพ์ครั้งที่ 3, (สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน้าที่ 8-15.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). *ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). *ปัจจุณา-วิสัยทัศน์ว่าด้วย “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์”, ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์*. กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). *ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก : แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ : วี.พริ้นท์(1991).
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ. (2550). *ยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ดล บุนนาค. (2554). *กรอบแนวคิดและทบทวนวรรณกรรมกระบวนการยุติธรรมไทย : ทิศทางของการพัฒนาที่คลาดเคลื่อน, บรรณาธิการ : จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และกมลทิพย์ คติการ, ยุติธรรมทางเลือกกับการเข้าถึงความ*

ยุทธธรรมในสังคมไทย พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย บี เอส ฟรินดิง แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.

อาวูช อธิสุนันท์. (2541). การมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของผู้นำชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ทางสังคมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชญวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.